

ALENA PROKOPOVÁ / 19. 7. 2016

Učitelka

Nový film scenáristy Petra Jarchovského a režiséra Jana Hřebejka se po uvedení na MFF Karlovy Vary u domácích filmových kritiků setkal s rozporuplným přijetím.

V hlavní soutěži MFF Karlovy Vary není režisér Jan Hřebejk žádným nováčkem. O Velkou cenu – Křišťálový glóbus – se ucházely už jeho filmy *Pelíšky*, *Pupendo*, *Kráska v nesnázích* a *Líbánky*. Spokojit se ovšem Hřebejk zatím musel jen s vedlejšími oceněními (Cena FIPRESCI a Zvláštní uznání pro *Pelíšky*, Zvláštní cena poroty pro *Krásku v nesnázích*, ocenění za režii *Líbánek*). Na hlavní cenu nedosáhl populární domácí režisér ani tentokrát: tragikomedie *Učitelka* si letos z Varů odvezla jen ocenění za ženský herecký výkon, které získala titulní představitelka Zuzana Mauréryová.

Herecká cena bývá někdy chápána jako úlitba hostitelské kinematografii, jejíž soutěžní reprezentant podle mínění mezinárodní poroty nedosáhl na nejvyšší ocenění za nejlepší film. [1] S „vedlejším“ oceněním“ (Zvláštním uznáním) letos z Varů odjel i druhý snímek, který Česká republika do hlavní soutěže vyslala. Rebelská féerie Jana Němce *Vlk z Královských Vinohrad* má ovšem natolik osobitý charakter, že se vymyká klasickým hodnotícím měřítkům. Nový film scenáristy Petra Jarchovského a režiséra Jana Hřebejka je naopak právě tím typem filmu, který by mohl ve slabší konkurenci na hlavní Křišťálový glóbus aspirovat.

Přestože festivaloví diváci *Učitelku* přijali velmi vstřícně, s rezervovaným hodnocením hlavní poroty se shodla většina domácích filmových kritiků, která na projekci *Učitelky* v médiích reagovala už během festivalu.

„Lepší než režisérovy poslední filmy *Zakázané uvolnění* či *Líbánky*, slabší než vrcholné práce tandemu, ale hlavně opět modelová moralita, jaká by s rafinovanějším scénářem mohla nosit nálepku Dvanáct rozhněvaných mužů ve třídě,“ shrnula své první dojmy z Varů Mirka Spáčilová. [2]

Respektovaná filmová publicistka se s kolegy shodla v ocenění hereckých kvalit hlavní představitelky – sedmačtyřicetileté slovenské herečky Zuzany Mauréryové. Ta v tragikomicky pojatém vyprávění odehrávajícím se v roce 1984 ztělesnila navenek milou třídní, která sofistikovane terorizuje své svěřence – žáky druhého stupně bratislavské základné školy. Pokud jdou jejich rodiče „soudružce Dražděchové“ na ruku, mají jejich potomci výborný prospěch. Pokud se někdo vzbouří – jako letištní účetní Kučera odmítající doručit buchty učitelčině sestře do Moskvy – stane se nevinný žák terčem zlovolných útoků a manipulací.

Poté, co se talentovaná Danka Kučerová pokusí o sebevraždu, iniciuje ředitelka školy schůzku, na níž se rodiče ostatních žáků mohou připojit ke stížnosti Kučerových. Nepřítomná Dražděchová ovšem v rodičích vyvolává takový strach, že se od podpisu vesměs distancují. Zatímco divák filmu se v retrospektivách postupně seznamuje s událostmi uplynulého školního půlroku, setkání dospělých se mění ve zkoušku upřímnosti a statečnosti...

„Nejde jen o to, že se příběh odehrává za komunismu. Podobná morální dilemata, manipulace a pochybnosti řešíme každý dnes a denně,“ vysvětluje Jan Hřebejk. „Na tohle téma vznikla řada československých filmů, třeba *Obchod na korze*, *Kachyňovy* nebo *Svobodovy* filmy z 80. let či Najbrtův *Protektor*.“

Právě snahy autorů o všeplatný, nadčasový koncept se ovšem u řady domácích filmových kritiků nesetkaly s příznivým ohlasem. Výjimkou je třeba publicista Stanislav Dvořák z *Novinek*, který neváhal divákům prozradit ani pointu filmu:

„Na obecné rovině lze *Učitelku* označit jako příběh nadčasový. Falešné podlézání i manipulace s lidmi a s fakty zůstává oblíbenou taktikou. Tento typ lidí vypadá jaksi nesmrtelně – Hřebejk s Jarchovským to vtipně naznačili závěrečnou scénou, kdy se Dražděchová s úsměvem objevuje v roce 1991 a dětem oznámí, že bude učit angličtinu, náboženství a etiku.“ [3]

Učitelku však obvykle provází naopak obvinění z neaktuálnosti, z toho, že její tvůrci nejdou s dobou.

„Jarchovský s Hřebejkem jako by byli myšlenkově uvězněni na přelomu 80. a 90. let,“ soudí Martin Svoboda na *Aktuálně.cz*. „Již z nástinu děje jistě vyplývá, že snímek lze

číst jako metaforu či satiru dobových poměrů. Závěrem se ocitáme na počátku 90. let, aby nám byla položena otázka: Jak se budete chovat tentokrát? Budete opakovat stejné chyby?“ [4]

Se Svobodou se shoduje i zkušený publicista Marcel Kabát [5]. To, co se ve filmu předvádí, by podle něj intenzivně rezonovalo v době „glasnosti“ (byť filmový kritik z Lidových novin připouští, že takový příběh by se možná tehdy vůbec nepodařilo natočit). V rámci otevřených možností současného filmu se podle Kabáta autoři nesoustředují na podstatu problému související s panujícím režimem – na skutečnost, že Dražděchová je „nedotknutelná“, protože na škole stojí v čele komunistické strany.

„S podobným tématem například rumunští filmaři už deset let vyhrávají největší světové festivaly. Ale jejich filmy nejenže pojednávají především o současnosti, ale hlavně jsou současně natočené,“ posouvá debatu publicista Tomáš Stejskal k formální stránce *Učitelky* [6]. „Koketování se světem artového filmu se projeví třeba v kameře, která občas chladně snímá šedivé prostory školy – jenže k tomu nepochopitelně hraje rozverný smyčcový leitmotiv, který se minul žánrem.“

Stejskalova kritika se týká i vedení herců ve vedlejších rolích:

„Zástupy rodičů povstávají z lavic a přeříkávají svá modelová stanoviska. Těžko říci, jak moc se na celé věci podepsalo, že film je kvůli majoritní slovenské koprodukcii natáčen se slovenskými herci, ale tentokrát nefunguje ani to, co obvykle Hřebejk umí: herci nehrají, ale deklamují.“

Stejskal tak upozorňuje na skutečnost, že Jan Hřebejk během své rozsáhlé a rozmanité tvůrčí dráhy v *Učitelce* poprvé nepracoval především s českými herci. Neopíral se ani o mix zajímavých nováčků a vyzkoušených hereckých představitelů, s nimiž v posledních letech dosahoval vesměs znamenitých výsledků. [7]

Učitelka tak kvůli uvedení na festivalu už dva týdny před kinopremiérou nabírá pověst ne zcela povedeného filmu. Podíl na tom má ovšem i skutečnost, že domácí filmová publicistika se k premiéře každého nového filmu Jana Hřebejka staví značně kriticky. S větším časovým odstupem jsou však režisérova díla vnímána vstřícněji, už proto, že se vesměs setkávají s příznivým diváckým ohlasem a promítají se do širších kontextů. Už vzhledem k chytlavému tématu totéž můžeme předpokládat i u *Učitelky*.

Učitelka (Slovensko, ČR 2016). Režie: Jan Hřebejk, scénář: Petr Jarchovský, kamera: Martin Žiaran, hudba: Michal Novinski, střih: Vladimír Barák, hrají: Zuzana Mauréryová, Csongor Kassai, Peter Bebjak, Tamara Fischerová, Richard Labuda, Martin Havelka, Zuzana Konečná, Ondřej Malý, Attila Mokokos ad. A-Company CZ, 102 minut. Premiéra: 21. 7. 2016

Poznámky:

[1] Zřejmě to bylo v roce 2008, kdy zajímavé *Děti noci* režisérky Michaely Pavlátové získaly herecké ceny oběma svým hlavním představitelům – Marthě Issové a Jiřímu Mádlovi.

[2] http://kultura.zpravy.idnes.cz/1-dojmy-hrebejk-0p5-/filmovy-festival-vary.aspx?c=A160629_170713_filmvideo_spm

[3] <https://www.novinky.cz/mff-kv-2016/o-kristalovy-globus/408389-recenze-slizka-souska-z-osmdesatek-posila-buchty-do-moskvy.html>

[4] <http://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-ucitelka-je-hrebejkuv-rezijni-comeback-je-to-skvely/r~7f15afc8421911e682380025900fea04/>

[5] http://www.lidovky.cz/zlo-bylo-jinde-hrebejkova-ucitelka-ma-tricet-let-zpozdeni-pmb-/kultura.aspx?c=A160708_104455_In_kultura_hep

[6] <http://art.ihned.cz/film-a-televize/c1-65357280-ucitelka-film-karlovy-vary-recenze>

[7] Předtím režisér spolupracoval jen s představitelům otce Kučery – Csongorem Kassaiem –, který hrál židovského uprchlíka Davida v tragikomedii *Musíme si pomáhat* (2000).